

BERG KRISTÓF LELKIISMERETE.

„Édesanyáknak ajánlom ezt a könyvet“ — olvassuk a címlapon.¹⁾ És mivel ma különösen nagy azoknak az édesanyáknak a száma, akik nem törődnek azzal, hogy bírják-e gyermekeik teljes bizalmát, vagy kevésbé tudják-e ezt megnyerni, mint nyugodtabb, tekintélyeket jobban tisztelő korokban, — ez az izgatón érdekes pszichológiai tanulmány nemcsak művészi élvezetet, hanem megiszívelhető intelmet és tanúságot is nyújt. Rég megmondta Meister Eckhart azt a nagyon ismert s mégis oly gyakran elfelejtett igazságot, hogy a bizalom a szeretet főpillére; nélküle felborul az élet egyensúlya, mert szükséges lelkünk ép-ségben maradásához oly rokonszív, aki előtt őszinte gyónással könnyíthetünk, tisztíthatunk lelki terheinken.

Berg Kristóf története, amelyet szürrealistának szeretnek nevezni, holott nagyon is reális, egy bizalom és vallomási lehetőségek után szomjazó, idegbeteg gyermek vívódása, akinek tragikumát fokozza, sőt teljessé teszi az, hogy ösztönszerű védekezésből minden eszközt és módszert kipróbál végzete ellen — sikertelenül.

Berg Kristófnak minden oka megvan arra, hogy az Oedipus-komplexum és a gyermeki kedélyre vészesen ható milieu áldozatává fejlődjék: börtönőr atyjának gyakori igazságtalansága, ütlegei — egyetlen nevelési ténykedése —, nyeresége feleségével szemben, be nem vallható, folytonos lázongást idéz elő az ideggyöngye gyermek lelkében; a börtön és szomorú lakóinak közelsége túlfűti amúgyis nyugtalan és koraérett képzeletét. Egy gonosztevő ügyének főtárgyalásán végleg megzavarja a bűnös üldözéséről való kétféle felfogás. A bűnös bűnhődjék! — tanítják az iskolában, otthon; a bűnös meneküljön, legyen ügyes, használjon fel minden eszközt a társadalommal szemben, — tartja be nem vallottan a közfelfogás. A tömeg kárörömében és részvételében ezredéveken át legyűrt indulatok villannak fel, a bibliabeli *tekete kos* emléke, amely magára veszi a törzs bűnét, amikor kikergetik a pusztába, hogy éhen vesszen (s amellyel Mózes tulajdonképpen egyiptomi rituális orgiák ellen védekezett). Az üldözött pártolása, ez a tudatalatti rokonszenvébredés, mely minden nemzet folkore-anyagában oly nagy szerepet játszik, már-már anyjához is közelhozza a fiút, amikor tanúja annak, hogy a jószívű, gyöngye nő megmenti a társadalmi rend egy megtámadóját. Kristóf anyját apjánál okosabbnak tartja ezentúl, ha az nagy hangon le is torolja feleségét és a közös titok, az egymásban való megbízás, rövid időre összekapcsolja anya és gyermek lelkét.

Aztán kurta boldogság következik Kristófra. Betegessége miatt cseregyerekeknek adják egy falusi kovácsmesterhez. Itt ismerkedik meg egyetlen eszményével, a tanító kisleányával, a szelíd, bájos Nellyvel, aki megoldja kissé nyelvét és megismerteti vele a felettünk lakó, mindentudó, örök bírót, akinek lényegét az iskolában sohasem értette meg. Kínzó álmaitól, lidércnyomásaitól Nellyke sem szabadítja meg.

A dráma — e retardáló momentumnak látszó tragikus mag fölbukkanása után — teljes erővel halad kifejlése felé. A Tóth Olivérrel való barátság: az első nagy rajongás; a gyermektörvényszék szervezése: a gyónás mentő megváltó hatása utáni vágyakozás gyerekesen torz kirobbanása, mely iskolai pályafutását

¹⁾ Térey Sándor: Berg Kristóf lelkiismerete. Regény. Franklin-Társulat kiadása (évszám nélkül) 89, 209. l.

akasztja meg; Enyedics patikusnál töltött korszaka, ahol ismét nem volt kihez és mibe menekülnie; nem gyógyítják, nem is gyógyíthatják ki mindent látszólagos zűrzavarban össze-vissza asszociáló, őrijítő álmaiból. Megfogja ugyan a katolicizmus poétikus varázsa, amire megint csak a gyónás, elgyötrött lelkének egyetlen gyógyírja utáni vágyakozás teszi fogékonnyá, de mihelyt kiderül, hogy *másvallású*, próbálkozásával a plébánosnál is kudarcot vall. (Kristóf preexisztenciáját véli felismerni egy augsburgi dominikánus és ellenreformátor történetében, melyet neki a pap, egy szörnyű álom elbeszélése után mutat meg egy könyvben. Az illusztrált, német, tehát annak idején előtte ismeretlen nyelvű munkával találkozott már Nellyke apjánál, de ez tudat alatt maradt. A plébános azt hiszi, hogy Kristóf gúnyt űz a gyónásból s a fiú ezért nem mer többé hozzá visszatérni.)

Végül az utolsó felvonásban összetalálkozik Nellyvel, aki másnak a neje. Az élet kegyetlensége Kristófit házukba sodorja, ahol közvetlen közelből szemlélheti Nelly finom lelkének naponta való összetörését kártyás, durva férje által. Lassankint gyökeret ver Kristóf lelkében a gyilkosság vagy inkább megtorlás rögeszméje. És meg is öli Bacsót, mikor az korbáccsal támad Nellyre, azzal a vashamutartóval, mely egyszer úgy kigurult a kezéből, hogy alig lehetett megtalálni. (Mintha Dosztojevszkij lelke suhant volna át a végtelenül finom-érzésű, mindent megértő és végiganalizáló, emberszerető szerző útján, ami persze szintén tudat alatt maradt nála: a félkegyelmű ösztönszerű rettegése, hogy epileptikus rohamában szét fogja törni a kínai vázát, amely autoszugesztíó aztán tényné változik.)

Kristófit bekísérik abba a börtönbe, ahol apja az ör és ahol anyját éppen kiterítik. Szembetalálkozik apjával s hangtalanul leveti magát az ablakból a mélységbe.

Megrendítőbben, művésziebben, tömörebben még senkisé írt meg irodalmunkban a lelki vezetőt nélkülöző gyermek vesztébe-rohanását.

Térey Sándor, a *literary gentleman*-nek ez a legnemesebb veretű tipusa, — aki a magyar-francia kulturális kapcsolatok kiépítésén, ápolásán, elmélyítésén oly fáradhatatlanul és teljes önzetlenséggel dolgozik, — akinek érdeme, hogy Debrecen nem kerülik el a híres idegenek, — a finom versíró és műfordító (Baudelaire-t, Verlaine-t, Zweig-ot magyarra, Ady-t franciára ültette át), — a *Visszatérés* szerzője, amellyel elnyerte a Kisfaludy-Társaság pályázatának első díját, — a *Berg Kristóf lelkiismereté*-vel új oldaláról mutatkozott be, növelve nemcsak sokoldalúságának varázsát, hanem bizonyítva azt is, hogy egyes, elszigetelt problémák kidolgozásának ötvösművészete is a kisujjában van.

(Génf.)

Mattyasovszky Erzsébet.

ÖRÖM.

A zsákuccába jutott izmusok vásári zajának végső és enervált hullámvérésével a *guillaumeapollinairei* absztrakció, a *tristantzarai* chaosz és az *ivan-golli* kozmikus idegvibráció is langyos nyugvópontra jutott. Ez az esztétikai zűrzavar forradalmi jellegével végül is stíluskísérletként hatott, de a kiélt formák szétbontásával és új szellemi síkok beállításával mégis csak a fejlődést szolgálta és a fejlődés zsilipeit nyitotta meg.

Ezeknek — az életet csak egyoldalról felfogó, tehát analitikus jellegű — irányzatoknak kétségtelenül eredményei vannak, de a *dada* erkölcsi nihilizmusa